

แนวทางส่งเสริมสุขภาพผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรัง ด้วยวิธีผสมผสานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี

Guidelines To Health Promotion For Chronic Liver Failure Patients With
The Integrative Medicine Of Thai Traditional Medicine And Modern Medicine,
Prapokklao Hospital, Chanthaburi

สุรัสวดี ลินวัต¹ / ดร.อัญชลี จันทาโก² / ดร.วิศนี ศิลตระกูล³
Suratsawadee Sinwat / Anchalee Jantapo / Wisanee Siltrakul

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมาการรักษา สภาวะปัจจุบัน และปัญหาสุขภาพ รวมทั้งแนวทางการส่งเสริมสุขภาพผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรัง ที่ได้รับการรักษาด้วยวิธีผสมผสานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรีใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพระยะเวลาในการศึกษาเริ่มตั้งแต่ 1 กันยายน 2556 – 31 กรกฎาคม 2557 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 31 คนวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า ความเป็นมาและการรักษาผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรัง ด้วยวิธีผสมผสานแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบันนั้น การส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคตามแนวทางเวชกรรมแพทย์แผนไทยได้มีการถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมาในลักษณะการแพทย์แบบองค์รวม คือ ดูแลทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้สอดคล้องกับธรรมชาติของท้องถิ่นและวิถีชีวิตของคนไทยการรักษาภาวะตับวายเรื้อรังของการแพทย์แผนไทยแพทย์จะต้องมีการซักประวัติตรวจร่างกายแต่ไม่มีหลักฐานยืนยันการวินิจฉัยชัดเจน ปัจจุบันการแพทย์แผนปัจจุบันยังไม่สามารถรักษาผู้ป่วยที่มีภาวะตับวายเรื้อรังได้ผลดีทุกราย ผู้ป่วยที่มีระดับความรุนแรงของโรคมากจะสูญเสียชีวิตมากกว่าครึ่งภายในระยะเวลา 1 ปี ผู้ป่วยและญาติมีความเครียดมากทั้งจากภาวะของโรคที่เป็นอยู่ การเสียค่าใช้จ่ายเดินทางที่จะมารับการรักษาเพราะ

¹ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² อาจารย์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³ อาจารย์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ป่วยส่วนมากอยู่ต่างจังหวัด การรักษาโดยการผสมผสานการแพทย์แผนไทยให้ยาสมุนไพรเพื่อบำรุงตับ ฟอกพิษ บำรุงเลือด การแพทย์แผนปัจจุบันให้ยาขับปัสสาวะ ให้อัลบูมินทางเส้นเลือด ช่วยติดตามผลเลือดดูการเปลี่ยนแปลงการทำงานของเซลล์ตับร่วมกัน ผลการรักษาด้วยวิธีการแพทย์ผสมผสานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน พบว่าผู้ป่วยทุกรายมีสุขภาพดีขึ้นตามลำดับ ญาติและผู้ป่วยพอใจในผลการรักษา ดังนั้นแนวทางการส่งเสริมสุขภาพผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรังด้วยวิธีผสมผสานของการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบันสามารถใช้เป็นทางเลือกในการรักษาโรคให้กับผู้ป่วยได้ต่อไปถ้าได้รับการส่งเสริมสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ : การแพทย์แผนไทย, การแพทย์แผนปัจจุบัน, การแพทย์ผสมผสาน, ภาวะตับวายเรื้อรัง และแนวทางส่งเสริมสุขภาพ

ABSTRACT

This research aimed to study the history of treatment, current conditions, health problems as well as guidelines to health promotion for chronic liver failure patients treated by the integrative medicine of Thai traditional medicine and modern medicine, Phrapokkiao Hospital, Chanthaburi. It has been conducted by a qualitative research method. The study period was from 1 September 2013 - 31 July 2014. 31 Target Group had been used in this research and

data analyzed by content analysis. The finding was presented by descriptive analysis.

The research results showed the history and treatment of patients with chronic liver failure by integrative medicine of Thai traditional medicine and modern medicine, the health promotion and prevention in accordance with Thai traditional medicine have been inherited and developed as holistic medicine, that is, the cares of physical, mental, social and environmental in accordance with the local nature and way of life basis. According to the treatment of chronic liver failure with Thai traditional medicine, doctor needs to screen a medical history and conduct a physical examination, but there is no clear evidence to confirm the diagnosis. At present, modern medicine cannot treat patients with chronic liver failure in all cases. More than half of patients with severity of the disease will die within a period of one year. Patients and relatives got the stress caused by disease and the traveling cost because most of patients lived in different provinces. The integrative treatment of herbal medicine and modern medicine was to nourish the liver, detoxify and nourish the blood. Diuretic was used in modern medicine as well as taking albumin into the blood to find out the blood result and the changes of liver cells. The results of integrative medicines showed that all patients have better health respectively.

Relatives and patients satisfy with the outcomes. Therefore, promoting the health of patients with chronic liver failure by using traditional medicine and modern medicine can be used as an alternative treatment to patients if they get further support from relevant agencies.

Keywords : Thai traditional medicine, modern medicine, integrative medicine, chronic liver failure, and the guidelines to health promotion

บทนำ

การดำรงชีวิตมักมีการสั่งสมองค์ความรู้ในแง่มุมมองต่างๆ บางแขนงก็มีการจดบันทึกเป็นแบบแผนสืบต่อกันมา บางแขนงขาดผู้สืบทอดและเลือนหายไป บางแขนงสืบทอดโดยกลุ่มชน และไม่ได้มีการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน โดยองค์ความรู้เหล่านั้นถูกถ่ายทอดและพัฒนาตามวิวัฒนาการของกลุ่มชนมาเป็นลำดับ ถือได้ว่าชาติไทยมีประวัติศาสตร์ชนชาติอารยธรรมและวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาช้านาน (พร้อมจิต ศรีลัมพ์. 2553 : 1-3) ศาสตร์ของการดูแลสุขภาพเป็นศาสตร์หนึ่งที่มีการผสมผสาน องค์ความรู้ของท้องถิ่นกับอารยธรรมของเพื่อนบ้านที่มีเขตแดนติดต่อกัน มีการสืบทอดและเชื่อถือ อยู่ในกลุ่มชนต่อๆ กันมา จนกลายเป็นระบบการแพทย์ซึ่งถือเป็นหลักฐานทางวิชาการ ซึ่งปัจจุบันเรียกว่าการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน

การแพทย์ผสมผสานได้รับการผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของสาธารณสุขมูลฐาน จากการ

ประชุมสมาชิกร่างการอนามัยโลก ได้เรียกร้องให้มีการส่งเสริมการแพทย์ดั้งเดิม เป็นส่วนหนึ่งของสาธารณสุขมูลฐาน โดยให้ระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน และแผนดั้งเดิมผสมผสานเข้าด้วยกัน นำข้อดีของแต่ละระบบมาใช้ และชดเชยส่วนที่เป็นข้อด้อยของอีกระบบหนึ่ง โดยกระทรวงสาธารณสุขได้จัดทำกรอบยุทธศาสตร์ในการผสมผสานการแพทย์ดั้งเดิมในระบบสาธารณสุขมูลฐาน ให้มีผู้ประกอบการโรคศิลปะด้านการแพทย์แผนไทยประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (เสาวนีย์ กุลสมบุรณ์. 2555 : 8-14)

จากสถิติของกระทรวงสาธารณสุข อัตราการตายจำแนกตามเพศและสาเหตุตามบัญชีตารางโรคพื้นฐานของบัญชีจำแนกโรคระหว่างประเทศฉบับแก้ไขครั้งที่ 10 พ.ศ. 2546 – 2550 พบว่าอัตราการตายด้วยโรคติดต่อประชากรที่เสียชีวิต 100,000 คน มี 7,853 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.5 หรืออยู่ในลำดับที่ 21 ของโรคทั้งหมด 103 โรค มักเกิดในช่วงอายุระหว่าง 40-60 ปี และผู้ชายมีอัตราการเป็นโรคตับแข็งมากกว่าผู้หญิง (กลุ่มภารกิจด้านข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศสุขภาพสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. 2551 : ออนไลน์) เมื่อผู้ป่วยมีพยาธิสภาพเกิดที่ตับเป็นระยะเวลานานๆ ทำให้เซลล์ตับถูกทำลายอย่างถาวร เกิดเยื่อพังผืดที่มีลักษณะแข็งซึ่งเป็นลักษณะของโรค “ตับแข็ง” อาจจะทำให้เกิดอาการแทรกซ้อน เช่น เลือดออกในกระเพาะอาหารไม่รู้สีกตัว หรือต่อไปอาจเกิดมะเร็งในตับ ถึงแก่ชีวิตได้ (มาลินี ศรีคำม้วน. 2548 : 40-52)

ตับวายเรื้อรังมักเกิดหลังจากมีโรคตับแข็งจากสาเหตุต่าง ๆ อาการตับวายในระยะแรก คือ คลื่นไส้ อาเจียนอ่อนเพลีย เบื่ออาหารปวดท้องโดยเฉพาะด้านขวาตอนบน (ตำแหน่งของตับ) ผิวหนัง

เหลือง ตาเหลือง เมื่อรุนแรงอาการที่ตามมา คือมีน้ำในท้อง จากมีความดันสูงในระบบไหลเวียนโลหิตผ่านตับ ส่งผลให้เกิดมีน้ำซึมจากหลอดเลือดของช่องท้องเข้าไปในช่องท้องมีเลือดออกง่ายเพราะตับไม่สามารถสร้างสารช่วยการแข็งตัวเป็นลิ้มของเลือดได้มีอาการทางสมอง จากสารพิษที่คั่งในร่างกายนอนไม่หลับ หลงลืมง่าย ตัดสินใจไม่ได้ กระสับกระส่าย สับสนซึมลง โดยเฉพาะช่วงกลางวันแต่ตื่นกลางคืน สั่น กระตุก ชักความดันช่องท้องสูงขึ้น มีอาการของไตวายเฉียบพลันจากไตขาดเลือด โดยไม่เคยมีโรคไตมาก่อน ทำให้บวม ปัสสาวะน้อยหรือไม่มีปัสสาวะ สับสน ซึม ชัก โคม่าและเสียชีวิตในที่สุด (มาลินี ศรีคำม้วน. 2548 : 58-62) วิธีรักษาที่ดีที่สุดคือการเปลี่ยนตับแต่ค่าใช้จ่ายสูงมากและผู้บริจาคตับมีน้อย หลังผ่าตัดเปลี่ยนตับจำเป็นต้องกินยากดภูมิคุ้มกันไปตลอดชีวิต มีอัตราการรอดชีวิตประมาณร้อยละ 80 ภายใน 5 ปี อีกทั้งผู้ป่วยต้องสูญเสียรายได้จากการทำงานจำเป็นต้องมีคนดูแล เสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมารักษา ประเทศต้องสูญเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้นในการส่งซื้อยาจากต่างประเทศส่งผลให้เสียดุลการค้า ในปัจจุบันพบว่ามียาบริการสุขภาพของรัฐ ได้คัดเลือกตำรับยาสมุนไพรที่หมอพื้นบ้าน ใช้ได้ผลดี นำมาบรรจุน้ำมันยาของโรงพยาบาล และมีการพัฒนาระบบความร่วมมือในการดูแลสุขภาพร่วมกับหมอพื้นบ้าน ตามความชำนาญและประสบการณ์ ประกอบด้วยหมอรักษากระดูกหัก ดูแลสตรีหลังคลอด สัตว์พิษกัด งูกัด โรคเรื้อรัง อัมพฤกษ์ อัมพาต ไหล่ติด สะเก็ดเงิน ตับแข็ง เพื่อที่จะสามารถลดการพึ่งพาจากต่างประเทศ (รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล. 2555 : 2-5)

จังหวัดจันทบุรีมียารักษาโรคที่เกี่ยวข้องกับตับจำนวน 3 ตำรับ ได้แก่ตำรับแรกชื่อตำรับยารักษาพัทธะปิตตะ สรรพคุณรักษาโรคตับ บำรุงน้ำดีตำรับยาที่สองชื่อ ยารักษาโรคตับ สรรพคุณรักษาตับอักเสบ ไวรัสตับอักเสบนิดปีและซี และตำรับที่สามชื่อ ยารักษาดีซ่าน สรรพคุณบำรุงธาตุ เจริญอาหาร รักษาดีซ่าน ตาเหลือง ปัสสาวะเหลือง คลินิกแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรีเล็งเห็นความสำคัญและนำยาสมุนไพรตำรับมารักษาโรคตับแข็ง โดยมีการเก็บข้อมูลอาการอาการแสดงของผู้ป่วย รวมทั้งเก็บข้อมูลผลตรวจทางห้องปฏิบัติการพบว่าผู้ป่วยที่ได้รับการวินิจฉัยทางการแพทย์แผนปัจจุบันว่าเป็นโรคตับแข็ง โดยใช้ยาสมุนไพรตำรับไทย และการใช้ยาแผนปัจจุบันร่วมด้วยทำให้อาการท้องมาน ตาเหลือง ตัวเหลืองลดลง เมื่อตรวจโลหิตทางห้องปฏิบัติการ พบว่าการทำงานของตับดีขึ้น ตับมีการฟื้นตัวจนทำงานได้เป็นปกติหลายราย (ฉัตรชัย สวัสดิไชย และคณะ. 2553 : 373-388)

โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรีเป็นโรงพยาบาลที่มีการรักษาแบบผสมผสานระหว่างการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน ตั้งแต่ปี 2548 จนถึงปัจจุบัน จากการตรวจสอบข้อมูล พบว่าผู้ป่วยที่ได้รับการดูแลรักษาแบบการแพทย์ผสมผสานนี้ มีโรคที่รักษาได้ผลดี 24 โรค ภาวะตับวายเรื้อรังซึ่งเป็นโรคที่สร้างความทุกข์ให้กับผู้ป่วย และครอบครัวเป็นอย่างมาก เป็นโรคหนึ่งการรักษาได้ผลดี งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ป่วยเพิ่มทางเลือกให้กับผู้ป่วยอีกทางหนึ่งต่อไป

ความมุ่งหมาย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ได้นำเสนอความเป็นมาและการรักษาผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรังด้วยวิธีผสมผสานแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแพทย์แผนปัจจุบันซึ่งเป็นแพทย์ทั่วไปที่ให้การรักษาผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรัง แพทย์แผนไทย/หมอพื้นบ้าน ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญประสบการณ์ในการรักษาผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรัง เกสัชกรแผนปัจจุบันที่ทรงคุณวุฒิ พยาบาลเวชปฏิบัติที่ปฏิบัติงานในคลินิกแพทย์แผนไทย แพทย์แผนไทยที่รับผิดชอบงานบริการคลินิกแพทย์แผนไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาใน 3 ประเด็น คือ

ตอนที่ 1 ความเป็นมาและการรักษาผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรังด้วยวิธีผสมผสานแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาสุขภาพผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรังที่ได้รับการรักษาด้วยวิธีผสมผสานแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี

ตอนที่ 3 แนวทางส่งเสริมสุขภาพผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรังที่ได้รับการรักษาด้วยวิธีผสมผสานแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตของการวิจัยประกอบด้วย ด้านเนื้อหาด้านวิธีวิจัยด้านระยะเวลาด้านพื้นที่วิจัยด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกไม่มีโครงสร้าง (Indepth Interview) สัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) การสังเกต (Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น จะกระทำไปพร้อมๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัยและเมื่อเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ และการถ่ายภาพ มาทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามแต่ละประเภท ตามที่ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นไว้ และตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งว่า ข้อมูลที่ได้มามีความครบถ้วนเพียงใด มีความน่าเชื่อถือหรือไม่โดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายทางการวิจัย หากพบว่ายังมีส่วนใดที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์จะกระทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไปการนำเสนอข้อมูลผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายความมุ่งหมายของการ โดยวิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีรวมทั้งกรอบแนวคิดของเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยคัดเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Selection) คือ โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่ 1 กันยายน 2556 ถึง 31 กรกฎาคม 2557 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มบุคคลทั่วไป รวมจำนวน 31 คน

ผลการวิจัย

การวิจัยแนวทางส่งเสริมสุขภาพผู้ป่วยภาวะไตวายเรื้อรังด้วยวิธีผสมผสานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ผลการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ความเป็นมาในการรักษาผู้ป่วยภาวะไตวายเรื้อรัง ด้วยวิธีผสมผสานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน

ความเป็นมาของการเปิดบริการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรีเริ่มในปี พ.ศ. 2548 โดย ดร.นายแพทย์ฉัตรชัย สวัสดิไชย และ อาจารย์เพ็ญศรี สงวนทรัพย์ เพื่อแก้ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพที่สูงมาก เป็นปัญหาในระดับชาติตามนโยบายของกระทรวงที่ ให้โรงพยาบาลทุกระดับเปิดบริการด้านการแพทย์แผนไทยโดยใช้วิธีผสมผสานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบันการส่งเสริมสุขภาพผู้ป่วยภาวะไตวายเรื้อรัง เป็นการนำเสริมซึ่งกันและกัน แพทย์แผนไทยสมุนไพรตำรับ การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมใช้เสริมการรักษาของแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งมีการตรวจทางห้องปฏิบัติการ เอกซเรย์ อัลตราซาวนด์ ซีทีสแกนในการวิเคราะห์เป็นขั้นเป็นตอน มีการหาข้อมูลมาประมวลผล มีการวิจัยและทดลองสนับสนุนที่เป็นรูปธรรม ทั้งมีความพร้อมด้านเครื่องมือในการตรวจวินิจฉัยแม่นยำซึ่งหากใช้สองศาสตร์มารวมผสมผสานกัน จะทำให้การรักษาโรคไตวายเรื้อรังได้รับการพัฒนา อันนำไปสู่การส่งเสริมสุขภาพที่เป็นรูปธรรมได้ในอนาคต

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาสุขภาพภาวะผู้ป่วยภาวะไตวายเรื้อรังที่ได้รับการรักษาด้วยวิธีผสมผสานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี

สภาพปัจจุบันและปัญหาสุขภาพของผู้ป่วยไตวายเรื้อรัง ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง จากผู้ป่วยและญาติผู้ป่วย ข้อค้นพบจากการวิจัยแยกออกเป็น 3 ประเด็น คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม รายละเอียดดังต่อไปนี้

สุขภาพทางด้านร่างกาย ผู้ป่วยที่มีภาวะไตวายเรื้อรัง เริ่มแรกจะมีอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ แน่นอึดอัดท้อง เบื่ออาหาร น้ำหนักตัวลดลง เหนื่อยและอ่อนเพลีย ระยะเวลาต่อมาบางคนมีภาวะท้องมาน ท้องบวมโต ตาเหลืองตัวเหลือง บวมหลังเท้า เนื่องจากตับไม่สามารถสร้างไข่ขาว เลือดออกง่าย เนื่องจากตับไม่สามารถสารที่ทำให้เลือดแข็งตัว คั้นตามตัวเนื่องจากน้ำดีสะสมตามผิวหนัง บางคนสูญเสียความสามารถเกี่ยวกับความจำ สติ เนื่องจากการคั่งของของเสีย

สุขภาพทางด้านจิตใจ ผู้ป่วยได้รับการรักษาด้วยวิธีการแพทย์ผสมผสานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วในระยะหนึ่งพบว่า ผู้ป่วยส่วนใหญ่อาการดีขึ้นตามลำดับ โดยอาการท้องบวม ขาบวมลดลงภายใน 2 เดือน ผู้ป่วยรับประทานอาหารได้โดยไม่เบื่ออาหาร ภาวะเบลอลดลง พูดจาโต้ตอบได้ดีขึ้น อาการเจ็บเสียดท้อง เจ็บเสียดใต้ชายโครงดีขึ้น และได้รับการยืนยันว่ารักษาได้จากแพทย์ผู้รักษา จึงทำให้จิตใจของผู้ป่วยและญาติ มีกำลังใจที่ดีขึ้น

สุขภาพทางด้านสังคม ผู้ป่วยเข้ารับการรักษาด้วยวิธีการแพทย์ผสมผสานการแพทย์แผน

ไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน ก็จะทำให้ผู้ป่วยสามารถเข้าสู่สังคม ทั้งสังคมในระดับครอบครัว รวมทั้งสังคมในที่ทำงาน ด้วยความตระหนักถึงพิษภัย เพราะมีประสบการณ์ที่เลวร้ายมาก่อน นอกจากนี้ยังเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนอื่นได้เรียนรู้ นับเป็นการลดปัญหาของภาวะตับวายเรื้อรังได้อีกทางหนึ่ง

ตอนที่ 3 แนวทางส่งเสริมสุขภาพของผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรังที่ได้รับการรักษาด้วยวิธีผสมผสานแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี

ประกอบด้วย สุขภาวะองค์รวมของมนุษย์ ซึ่งแบ่งเป็น สุขภาวะทางด้านร่างกาย ทางด้านจิตใจ และทางสังคม ในการรักษาแบบผสมผสาน คือ การรักษาด้วยศาสตร์แพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์แผนไทย เพื่อยืนยันผลการรักษาร่วมกันโดยมุ่งหวังเพื่อให้ผู้ป่วยมีสุขภาวะองค์รวมที่ดี โดยศาสตร์การแพทย์ทั้ง 2 ศาสตร์นี้ มีแนวคิดเดียวกันว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หากมนุษย์มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ มนุษย์จะมีสุขภาพดี และเมื่อใดที่มนุษย์มีวิถีชีวิต หรือพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ร่างกายมนุษย์จะเสียสมดุลและเกิดความเจ็บป่วยขึ้น นอกจากนี้ยังมองว่าร่างกายและจิตใจมนุษย์มีการทำงานที่สัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกัน เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งมีการแปรปรวนไปก็จะทำให้อีกส่วนได้รับผลกระทบไปด้วย และนอกจากร่างกายจะมีความสัมพันธ์กับจิตใจแล้ว ร่างกายและจิตใจนี้ยังต้องมีความสัมพันธ์กับสังคมรวมไปด้วย ดังนั้นในการรักษาผู้ป่วยจะต้องดูแลแบบองค์รวม คือ ต้องดูแลทั้งมิติของทางร่างกาย จิตใจ และสังคม

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ความเป็นมาในการรักษาผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรัง ด้วยวิธีผสมผสานแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน

โรงพยาบาลพระปกเกล้าเป็นโรงพยาบาลที่ให้การรักษาผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรัง ที่ใช้การรักษาโรคแบบบูรณาการด้วยการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบัน ตั้งแต่การตรวจวินิจฉัย การส่งตรวจและติดตามผลทางห้องปฏิบัติการ การตรวจด้วยคลื่นความถี่สูง การตรวจทางรังสีและมีผลการรักษาที่ได้ผลดีในผู้ป่วยหลายรายในการผสมผสานการรักษาด้วยการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบันคนไข้ที่มีส่วนใหญ่มักจะเป็นคนไข้ที่อยู่ในระยะที่ Decompensated จะมาด้วยอาการท้องมาน Hepatic Encephalopathy หรือ Bleeding การรักษาจะต้องใช้ Propanolol 10 mg ตั้งแต่ครึ่งเม็ดจนกระทั่งถึง 1 เม็ด 3 เวลา ก่อนอาหาร ดูแล้วแต่อาการของผู้ป่วย คือชีพจรของผู้ป่วยไม่ลดต่ำกว่า 60 ครั้งต่อนาที ในกรณีที่ตับเสื่อมมาก การสร้าง Albumin จะต่ำมาก คนไข้มีภาวะ Ascites รักษาโดยให้ Albumin ใส่ไป IV Albumin ก็จะดึงน้ำไว้ ก็จะทำให้เท้ายุบได้ Ascites ลดลงได้ แล้วก็มาให้ยา Aldactone เป็นตัวยาที่จะดึงเอา Potassium ไว้ อาจจะต้องให้ Lasix ร่วมไปด้วย ระยะเวลาที่ให้ไป ก็จะทำให้ vitamin B vitamin K vitamin F ธาตุเหล็ก เพื่อบำรุงผู้ป่วย เพราะผู้ป่วยขาดสารอาหารต่างๆ การรักษาต่อเนื่องของแพทย์แผนไทยจะทำต่อจากแพทย์แผนปัจจุบัน โดยยาแผนไทยที่ให้ไปก็จะเป็นยาต้มซึ่งจะมียาละลายอยู่ด้วย การรักษาโดยแพทย์แผนไทยก็จะให้คนไข้ถ่ายอุจจาระวันละ 3-4 ครั้ง เพื่อไม่ให้อุจจาระคั่งค้าง ส่วนแผนปัจจุบันจะมียา

ระบายให้เหมือนกันคือ Lactulose 30 cc กินก่อนนอน ในการผสมผสานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบันเพื่อการส่งเสริมสุขภาพของผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรัง เป็นการนำเอาจุดแข็ง จุดอ่อนของแต่ละแผนมาผสมผสานกัน หากนำวิธีการ 2 แบบนี้มารวมผสมผสานกัน จะทำให้การรักษาโรคตับวายเรื้อรังได้รับการพัฒนา อันนำไปสู่การส่งเสริมสุขภาพที่เป็นรูปธรรมได้ในอนาคต

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาสุขภาพของผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรังที่ได้รับการรักษาด้วยวิธีผสมผสานแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี

1. ด้านร่างกายสังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมบริโภคนิยม การดื่มแอลกอฮอล์เป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดภาวะตับวายเรื้อรัง นอกจากนี้สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง คือผู้ป่วยได้รับเชื้อไวรัสตับอักเสบบี ไวรัสตับอักเสบบี จากไวรัสชนิดอื่นๆหรือจากไม่ทราบสาเหตุ สิ่งที่สังคมไทยจะต้องตระหนักก็คือ การลด ละ เลิก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์โดยผสมผสานกับการออกกำลังกาย เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง ซึ่งเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลที่ปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต

2. ด้านจิตใจสังคมไทยในปัจจุบันมีปัญหา รุมล้อมโดยเฉพาะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลต่อภาวะความเครียด การเปลี่ยนแปลงระดับฮอร์โมนในร่างกายผิดปกติ ร่างกายของความสมดุล ผู้ป่วยควรทำความเข้าใจให้สามารถอยู่ร่วมกับปัญหาได้ มีทัศนคติในเชิงบวกของการดำรงชีวิต

3. ด้านสังคมการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมไทยในปัจจุบัน ต้องมีการพบปะสังสรรค์กัน ซึ่งอาจจะต้องมีการดื่มสุรา ดังนั้น จึงควรคำนึงถึงความสมดุลของสังคม และไม่เป็นภัยต่อสุขภาพรวม

ทั้งความเครียดจากภาวะทางเศรษฐกิจ เป็นกลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อย มีอาการป่วยที่ขาดการดูแลสุขภาพเนื่องจากขาดความรู้ รายได้ต่ำ ไร้ญาติ มักเข้ารับการรักษาเมื่อมีอาการที่ทรุดหนักแล้ว นับเป็นกลุ่มคนที่มีปัญหาหนักที่สุด

ตอนที่ 3 แนวทางส่งเสริมสุขภาพของผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรังที่ได้รับการรักษาด้วยวิธีผสมผสานแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนปัจจุบัน โรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี

จะเน้นที่ตัวผู้ป่วยและญาติ โดยเฉพาะญาติผู้ป่วยนับว่ามีส่วนสำคัญต่อกระบวนการรักษา เพราะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ทางสุขภาพทางจิตใจ สุขภาวะทางสังคม เพราะจุดเด่นของการรักษาโรคนี้ทางโรงพยาบาลพระปกเกล้า คือการให้บริการติดต่อสื่อสารกับผู้ป่วย ดังนั้นทางโรงพยาบาลควรมีแนวทางในการติดต่อสื่อสารด้วยเครื่องมือสื่อสารที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยสามารถติดต่อกับทางโรงพยาบาลได้สะดวก ควรมีแนวทางในการติดต่อสื่อสารที่เป็นทางเลือกอื่นที่มั่นใจว่าข่าวสารจะถึงผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยอย่างแน่นอน

อภิปรายผล

ผู้วิจัยทำการอภิปรายผลจากข้อค้นพบที่สำคัญ ดังนี้ผลการวิจัยพบว่าการรักษาโรคตับวายเรื้อรังด้วยวิธีการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบันสามารถเป็นทางเลือกในการรักษาผู้ป่วยบางรายให้หายได้ ข้อค้นพบนี้เป็นข้อค้นพบจากโรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี กลุ่มงานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ซึ่งได้ใช้ระบบการรักษาด้วยยาสมุนไพรตำรับ ประกอบกับการตรวจทางห้องปฏิบัติการด้วยหลักวิทยาศาสตร์เป็นตัวเสริม เพื่อประกอบการวินิจฉัยโรคและยืนยัน

ผลการรักษา องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบนี้พบว่า เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงการสาธารณสุขไทย อันนำไปสู่สุขภาพที่เป็นรูปธรรมผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสำเร็จของการรักษาโรคที่มีภาวะเสี่ยงสูงเป็นตัวอย่างของการผสมผสานองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์แผนปัจจุบันที่ลงตัว และสามารถเป็นต้นแบบของการรักษาโรคร้ายแรงอื่นๆ ได้ในอนาคต และที่สำคัญคือตัวยาสุมไพโรส่วนใหญ่ได้จากชุมชน องค์ความรู้ในด้านการรักษาก็มาจากความรู้ของแพทย์พื้นบ้านในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการสาธารณสุขมูลฐานในการที่จะแก้ไขปัญหาสาธารณสุขเบื้องต้นได้ด้วยตนเอง ดังนั้นการสาธารณสุขมูลฐานเกิดขึ้นได้จะต้องให้ชุมชนรับรู้และเข้าใจว่าปัญหาของชุมชนคืออะไร และร่วมพิจารณาหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยเทคนิคและวิธีการง่ายๆ ซึ่งไม่เกินขอบเขตความสามารถตามกำลังที่ชุมชนจะเข้าใจและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้(สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน. 2540 : 15)

ผลการวิจัยพบว่า การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม นำไปสู่การมีสุขภาพที่เป็นจริง โดยทั้ง 3 ส่วนมีความเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น ประชาชนทั่วไปต้องดูแลสุขภาพกายของตนด้วยความไม่ประมาท โดยเฉพาะอาหารและเครื่องดื่มที่เป็นสาเหตุของโรคตับวายเรื้อรัง การใช้ชีวิตที่ไม่สู่มเสี่ยง ส่วนทางด้านจิตใจต้องไม่อยู่ในภาวะเครียด มีอารมณ์ขันและรู้จักปล่อยวาง ส่วนสังคมจะต้องมีความเกื้อกูลกัน โดยเริ่มจากครอบครัวและเครือญาติ การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมนี้ ใช้ได้ทั้งการดูแลสุขภาพในชีวิตประจำวันและการรักษาอาการป่วยเมื่อเจ็บป่วย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การดูแลสุขภาพและการดูแล

รักษาโรคภาวะตับวายเรื้อรังในลักษณะนี้ จะต้องเริ่มต้นทันทีสำหรับทุกคน โดยเฉพาะผู้ที่เริ่มเข้าสู่วัยกลางคน เช่น มีการตรวจร่างกายประจำปี เพื่อให้รู้ว่าร่างกายอยู่ในสภาพใด จะได้หาทางป้องกันและรักษาได้ตั้งแต่เริ่มต้น ไม่ใช่ปล่อยให้โรคลุกลามและเป็นมากขึ้นจึงมารักษาซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic Health) ที่เชื่อว่าการดูแลสุขภาพ และระบบการแพทย์แบบองค์รวม เป็นการให้คัมค่าของคำว่าสุขภาพ เน้นความสัมพันธ์ที่ดุลยภาพของระบบสุขภาพที่ไม่มี การแยกระหว่าง กาย จิต สังคม และนิเวศวิทยา กระบวนการดูแลสุขภาพ มีความเกี่ยวเนื่องกับ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมมิได้หมายถึงเฉพาะเทคนิคการดูแลสุขภาพ แต่รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต พฤติกรรมสุขภาพ ตลอดจนการปฏิสัมพันธ์กับสังคมแวดล้อมของบุคคลนั้นด้วย (เพ็ญญา ทรัพย์เจริญ และคณะ. 2538 : 7)

ผลการวิจัยพบว่าแพทย์แผนปัจจุบันไม่เห็นคุณค่าและไม่สนใจไม่ให้ความสำคัญในเรื่อง สุมไพโร เพราะการดูแลสุขภาพของผู้ป่วย ต้องทำเป็นแบบองค์รวม ต้องใช้ทุกศาสตร์เข้าช่วยกัน ซึ่งแพทย์แผนปัจจุบันจะมีวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ อันเป็นการปิดจุดอ่อนของการแพทย์แผนไทยทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าคนป่วยในประเทศไทยมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้แพทย์แผนปัจจุบันไม่มีเวลาให้ความสนใจในเรื่องนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรบรรจุเนื้อหา กระบวนการรักษาโรคภาวะตับวายเรื้อรัง ไว้ในหลักสูตรแพทย์แผนไทยประยุกต์บัณฑิตเพื่อให้แพทย์รุ่นใหม่ได้เรียนรู้ถึงความสำเร็จของงานวิจัย โรงพยาบาลพระปกเกล้า

แนวทางการส่งเสริมสุขภาพของผู้ป่วยภาวะ
 ตับวายเรื้อรังจากผลการวิจัยพบว่า แนวทางการ
 ส่งเสริมสุขภาพของมนุษย์ที่เน้นความสัมพันธ์ของ
 ระบบสุขภาพทางกาย ทางจิต และทางสังคม
 หรือการแพทย์แบบองค์รวม (Holistic Health)
 เป็นหนทางที่ถูกต้อง โดยสุขภาพทางกายมนุษย์
 ต้องพึ่งพาธรรมชาติ เมื่อเจ็บป่วยต้องอาศัยอาหาร
 และสมุนไพรในท้องถิ่น แต่หากเกิดการเจ็บป่วย
 ต้องผสมผสานวิธีการรักษาทั้งการแพทย์แผนไทย
 และการแพทย์แผนปัจจุบันการวิจัยครั้งนี้พบว่า
 การแพทย์แผนไทยสามารถรักษาโรคภาวะตับวาย
 เรื้อรังได้ในขณะที่แพทย์แผนปัจจุบัน มีคุณูปการ
 ในเรื่องของการคิดเป็นระบบ การรู้จักหาข้อมูล การ
 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล มีกระบวนการวิจัย
 มีเครื่องมือที่ทันสมัย หากนำการแพทย์สองส่วนนี้
 เข้ามาผสมผสานกันจะเกิดประโยชน์ใหญ่หลวง ไม่
 เฉพาะแต่โรคภาวะตับวายเรื้อรัง แต่รวมถึงโรคอื่นๆ
 ที่มีอันตรายร้ายแรงที่อาจพบช่องทางรักษาได้ผู้
 วิจัยมีความเห็นว่าแนวทางนี้เป็นแนวทางที่ถูกต้อง
 เพราะหากวิเคราะห์ถึงภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน
 ที่ปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน สังคมมีส่วนเกื้อหนุน
 ซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นโดยระบบ
 สุขภาพเป็นระบบแรก เพราะเมื่อมนุษย์มีสุขภาพดี
 จึงจะสามารถสร้างระบบหรือกิจกรรมอื่นๆ ได้

สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่
 (Structural-Functional Theory) ทฤษฎีโครงสร้าง
 นิยมของ A.R. Radcliffe-Brown (คณะมนุษยศาสตร์
 และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. 2550) ได้
 มองสังคมเป็นลักษณะโครงสร้างโดยรวม (Social
 Structure) โดยมีระบบย่อยของสังคมเป็นตัวค้ำจุน
 (SubSocial Structure System) ให้สังคม
 มีความมั่นคง โครงสร้างย่อยเหล่านี้ประกอบด้วย

1. ระบบครอบครัวและเครือญาติ 2. ระบบการ
 ศึกษาถ่ายทอด 3. ระบบเศรษฐกิจ 4. ระบบการ
 ปกครอง 5. ระบบสุขภาพ 6. ระบบความเชื่อศาสนา
 ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้ง 6 ระบบล้วนเกิดจากมนุษย์ที่มี
 สุขภาพดี จึงจะสามารถขับเคลื่อนอีก 5 ระบบไป
 ได้ อันจะนำไปสู่ความมั่นคงทางสังคม การที่มีผู้
 ป่วยภาวะตับวายเรื้อรัง 1 คน จะทำให้เกิดการสูญเสีย
 หลายอย่าง เช่น การเพิ่มเตียงคนไข้ การเพิ่ม
 ภาระของหมอที่ต้องมาดูแลรักษา การสูญเสียค่า
 ใช้จ่ายในการรักษา การสูญเสียเวลาของญาติและผู้
 ผู้ป่วย การสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่ต้องมาลุ่มป่วย
 การเป็นภาระของสังคมและประเทศชาติ แต่ถ้าหาก
 มีสุขภาพดีถ้วนหน้าซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการ
 พัฒนาสาธารณสุขของรัฐ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
 และสังคมแห่งชาติ มีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนา
 คุณภาพชีวิตยึดคนเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา
 ทั้งนี้โดยคำนึงถึงการพัฒนที่สามารถดำรงอยู่ได้
 ด้วยการพึ่งพาตนเองและใช้ชีวิตได้อย่างสอดคล้อง
 กับสภาวะสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 ประโยชน์

1.1 ผลการวิจัยพบว่าโรงพยาบาลพระ
 ปกเกล้า สามารถรักษาโรคภาวะตับวายเรื้อรังได้
 สมควรที่ทางโรงพยาบาลโดยกระทรวงสาธารณสุข
 ทำการเผยแพร่ข่าวสารนี้ออกไป เพื่อให้ผู้ป่วยที่
 กำลังประสบปัญหาเจ็บป่วย ได้เข้าถึงการบริการ

1.2 ควรถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการ
 รักษาโรคภาวะตับวายเรื้อรัง ไปยังโรงพยาบาลต่างๆ
 ที่มีบริการการแพทย์แผนไทย เพื่อเป็นเครือข่ายใน
 การให้บริการการรักษา

1.3 ผลการวิจัยพบว่าสมุนไพรไทย ได้ถูกทำลายไปมากสมควรที่จะมีการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ เพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ ซึ่ง 2 หน่วยงานที่จะต้องดำเนินงาน ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุขร่วมมือกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.4 ผลการวิจัยพบว่าตำราการแพทย์แผนไทยได้ถูกทำลายสูญหาย ชำรุด จนอยู่ในสภาพวิกฤต จึงสมควรที่กระทรวงสาธารณสุข โดยกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงวัฒนธรรม รวมทั้งสถาบันอุดมศึกษาให้ร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูและแปลเอกสารโบราณเหล่านั้น เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อไป

1.5 ผลการวิจัยพบว่าความรู้เรื่องการแพทย์แผนไทยมักถูกละเลยโดยแพทย์แผนปัจจุบัน จึงสมควรที่กระทรวงสาธารณสุขจะได้จัดทำหลักสูตรเพื่อเป็นหลักสูตรการแพทย์ทางเลือกให้กับแพทย์แผนปัจจุบัน

1.6 แนวทางการส่งเสริมสุขภาพของผู้ป่วยภาวะตับวายเรื้อรัง สามารถเป็นไปได้โดยใช้

การแพทย์ผสมผสานแบบองค์รวม ดังนั้นควรสร้างหลักสูตรให้การศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาชั้นมัธยมศึกษา เพื่อให้เยาวชนได้มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิต ในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม อันจะนำไปสู่การเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพของประเทศ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยโรคร้ายแรงอื่นๆ ด้วยตำรับสมุนไพรและการแพทย์ผสมผสาน

2.2 ควรมีการวิจัยโดยการแปลเอกสารตำรับยาโบราณ ออกมาเป็นภาษาปัจจุบัน

2.3 ควรมีการวิจัยและทดลองที่ประสบความสำเร็จและรักษา ไปแปรรูป เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถชื้อยาได้ง่ายขึ้น

2.4 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการเพาะปลูกสมุนไพรที่มีคุณภาพ และเร่งขยายพันธุ์ออกไปให้มากทั่วประเทศ

2.5 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการลดต้นทุนการผลิตยา ที่ได้จากสมุนไพร เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายสำหรับผู้ป่วย และลดการนำเข้ายาจากต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มภารกิจด้านข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศสุขภาพ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. (2551).
ข้อมูลการตาย. ค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม 2556 จาก <http://healthdata.moph.go.th>
 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. (2550). **สังคมวิทยาเบื้องต้น.** ค้นเมื่อ 18 กรกฎาคม
 2556 จาก <http://www.huso.buu.ac.th/cai/sociology>
 ฉัตรชัย สวัสดิไชย และคณะ. (2553). “ผลการจัดบริการคลินิกแพทย์แผนไทย โรงพยาบาลพระปกเกล้า
 จันทบุรี,” **วารสารวิชาการสาธารณสุข.** เล่มที่ 19/5 : 724-36. กันยายน-ตุลาคม.
 พร้อมจิต ศรีลัมพ์. (2553). **สารานุกรมสมุนไพร เล่มที่ 1 “สมุนไพรสวนสิริรุกชาติ”.** กรุงเทพฯ :
 ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
 เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ และคณะ. (2538). **สมุนไพรไทยในยุคโลกไร้พรมแดน.** นนทบุรี :
 สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข,
 มาลินี ศรีคำม้วน. (2548). **รู้จริง รู้ชัด ไร้อสตักอีกเสบ.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ใกล้เคียง.
 รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล. (2545). **สมุนไพร ยาไทยที่ควรรู้.** กรุงเทพฯ : สยามบุ๊คส์แอนด์พับลิเคชั่นส์.
 สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน. (2540). **ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน.**
 กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวง.
 เสาวนีย์ กุลสมบุญ. (2555). **การศึกษาพลังชุมชนและประชาสังคมด้านสุขภาพ.** มปท. :
 โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (รสป.).